

ÚZEMNÍ SYSTÉM EKOLOGICKÉ STABILITY A SOUSTAVA NATURA 2000

JUDr. Jaroslav KNOTEK

*Ústav aplikované a krajinné ekologie, Agronomická fakulta,
Mendelova zemědělská a lesnická universita, Zemědělská 3, 613 00 Brno*

jervele@post.cz

Tématem tohoto příspěvku je vztah dvou samostatných institutů uvedených v názvu, tj. územního systému ekologické stability (dále jen ÚSES) a soustavy Natura 2000 (dále jen Natura 2000). Jeho cílem je porovnání obou institutů především z pohledu stávající právní úpravy obsažené v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZoOPK). Z tohoto porovnání by v závěru mělo vyplynout jaké případné změny, klady či záporny územnímu systému ekologické stability přineslo zakotvení právní úpravy Natury 2000 do českého právního řádu a rovněž jaké změny s sebou může přinést i vlastní realizace, tj. v praxi především postupné vyhlásování evropsky významných lokalit za zvláště chráněných území (resp. uzavírání smluv o smluvní ochraně).

Pro avizované vzájemné porovnání právní úpravy ÚSES a Natury 2000 se mi jako nejprůhlednější a nejsrozumitelnější jevílo postavit vždy vedle sebe konkrétní úpravu. Místo slovního popisu jsem proto volil názornější formu v podobě níže uvedené Tabulky č. 1: **Srovnání právní úpravy ÚSES a Natury 2000 v ZoOPK**. Krátké texty týkající se vymezeného okruhu jsou v ní pokud je to možné doplněny o odkaz na příslušné § znění v ZoOPK. Při pohledu na tuto tabulku tak vyplývají lépe zřejmé „nedostatky“ právní úpravy ÚSES z pohledu ZoOPK, což je dáno především tím, že se v daném pojetí jedná spíše o institut patřící do oblasti územního plánování.

S ohledem na komplikovanou úpravu kompetencí v ZoOPK se mi zdálo jako vhodné pojednat blíže ve vztahu k ÚSES a soustavě Natura 2000 i o kompetentních orgánech ochrany přírody. Jejich jednoduchý přehled spolu s rámcovým vymezením konkrétní působnosti a odkazem na příslušnou právní úpravu v ZoOPK je obsahem Tabulky č. 2: **Přehled orgánů ochrany přírody se společnými kompetencemi k ÚSES a soustavě Natura 2000**.

Vrátím-li se nyní k problematice vztahu ÚSES a soustavy Natura 2000, je zřejmé, že přestože mají oba tyto instituty zřetelně odlišný účel, mají mezi sebou současně i styčné plochy. To je dáno skutečností, že se jedná o územní instituty ochrany přírody, které se s ohledem na svůj plošný rozsah v krajině musí vzájemně alespoň na některých místech prolínat. Uvedené tvrzení bude platit zvláště na místech vymezených ÚSES regionálního a nadregionálního charakteru zahrnujících řadu cenných lokalit. Právě na místech tohoto vzájemného průniku dochází k situaci, kdy se na území vymezené jako součást ÚSES nyní vztahuje současně i právní úprava týkající se Natury 2000. Na rozbor konkrétních možností ochrany, které s sebou právní úprava Natury 2000 přináší, tj. včetně předběžné ochrany, možnosti uplatnění smluvní ochrany, úpravy postavení zvláště chráněných území a ptačích oblastí a rovněž i obecných preventivních ustanovení se vztahem k soustavě Natura 2000, zde ovšem není dostatečný prostor.

Co tedy ve zkratce plyne či lépe řečeno bude plynout pro lokality, kde se setkává ÚSES s ptačí oblastí či evropsky významnou lokalitou (resp. evropsky významnou lokalitou vyhlášenou za zvláště chráněné území). Dle mého se vliv existence Natury 2000 projeví ve více faktorech, mezi které nepochybně náleží:

- vyšší legislativní ochrana, na místech vzájemného územního průniku se bude na území vymezeného dříve jen jako některé ze skladebních částí ÚSES, aplikovat

právní úprava Natury 2000 v ZoOPK, rozšíření možností při získávání finančních prostředků, což platí obecně, zejména pro možnost využití finančních prostředků z fondů EU, nikoliv tedy jen z pohledu ZoOPK (tj. využití § 68 odst. 2, resp. § 69 ZoOPK),

- ▶ posílení pravomoci orgánů ochrany přírody, to vyplývá ze skutečnosti, že kompetence týkající se soustavy Natura 2000 patří do působnosti orgánů ochrany přírody,
- ▶ možnost sankčních postihů, tj. orgány ochrany přírody budou moci využít ustanovení části osmé ZoOPK,
- ▶ odpovědnost státu za realizaci a následnou péči, tj. časově podmíněný závazek vytvoření soustavy Natura 2000 vymezením ptačích oblastí a uzavřením smluv o smluvní ochraně nebo vyhlášením zvláště chráněných území v případě evropsky významných lokalit (a jejich udržování ve stavu příznivém z hlediska ochrany), je komunitárním závazkem České republiky,
- ▶ zvýšení informací o daném území, tj. z pohledu orgánů ochrany přírody,
- ▶ manifestace významu území navenek, tj. ve vztahu k veřejnosti.

Uvedený přehled faktorů, které s sebou přinese zahrnutí ploch vymezených jako ÚSES do soustavy Natura 2000 není koncipován jako vyčerpávající a nemusí být proto ani konečný. Je možné, že další efekty se mohou objevit až v dalších fázích vytváření soustavy Natura 2000, tj. při vlastním vyhlášení evropsky významných lokalit za zvláště chráněná území či při uzavírání smluv o smluvní ochraně, resp. následně při zajišťování péče o tyto lokality.

Na závěr je snad přesto možné již nyní konstatovat, že pro ÚSES na místech zahrnutých do ptačích oblastí či evropsky významných lokalit z vytváření této soustavy Natura 2000 vyplývá a v budoucnu bude plynout jednoznačně pozitivní efekt. Za podstatné přitom považují, že tento efekt nemusí spočívat jen v právní úpravě přinášející zcela zřejmý pozitivní posun v ochraně takových lokalit, ale rovněž v podstatném rozšíření možností získat finanční prostředky pro zásahy prováděné zde s cílem přinést zlepšení přírodního a krajinného prostředí.

POZNÁMKY k následujícím tabulkám:

¹ Tj. těm které nepatří do působnosti správ národních parků a chráněných krajinných oblastí (viz níže).

² Podle § 78 odst. 2 ZoOPK pečují správy národních parků ve své územní působnosti a chráněné krajinné oblasti na ostatním území České republiky o ptačí oblasti, na jejichž území se nachází národní park, chráněná krajinná oblast, národní přírodní rezervace nebo národní přírodní památka a dále v těchto ptačích oblastech vydávají souhlas podle § 45e odst. 2 ZoOPK k činnostem stanoveným v nařízení vlády o vymezení ptačí oblasti. Jejich působnost se ovšem v případě ptačích oblastí, na jejichž území se nachází národní přírodní rezervace nebo národní přírodní památka a současně leží mimo území národního parku, chráněné krajinné oblasti nebo jejich ochranného pásma, nevztahuje na vydávání stanovisek podle § 45i odst. 1 a ukládání kompenzačních opatření podle § 45i odst. 11 ZoOPK (kompetentním orgánem ochrany přírody je pro tyto případy příslušný krajský úřad).

³ V České republice je dnes 5 vojenských újezdů: Vojenský újezd Boletice (na území Jihočeského kraje), Vojenský újezd Brdy (na území Středočeského kraje), Vojenský újezd Březina (na území Jihomoravského kraje), Vojenský újezd Hradiště (na území Karlovarského kraje) a Vojenský újezd Libavá (na území Olomouckého kraje).

⁴ K pozemkům určeným pro účely obrany státu patří pozemky ve vlastnictví státu mimo území vojenských újezdů s nimiž hospodaří Ministerstvo obrany nebo jím zřízené organizace. Ministerstvo zde vykonává působnost orgánu ochrany přírody na základě znění § 79 odst. 3 písm. l) ZoOPK.

Tab. 1: Srovnání právní úpravy ÚSES a Natury 2000 v ZoOPK

Srovnání právní úpravy ÚSES a Natury 2000 v ZoOPK	
ÚSES	Natura 2000
POJEM	
Územní systém ekologické stability krajiny je vzájemně propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu. Rozlišuje se lokální, regionální a nadregionální systém ekologické stability. ► § 3 odst. 1 písm. a) ZoOPK	Natura 2000 je celistvá evropská soustava území se stanoveným stupněm ochrany, která umožňuje zachovat přírodní stanoviště a stanoviště druhů v jejich přirozeném areálu rozšíření ve stavu příznivém z hlediska ochrany nebo popřípadě umožní tento stav obnovit. Na území ČR je Natura 2000 tvořena ptačími oblastmi a evropsky významnými lokalitami, které požívají smluvní ochranu (§ 39) nebo jsou chráněny jako zvláště chráněné území (§ 14). ► § 3 odst. 1 písm. p) ZoOPK
ZAŘAZENÍ DO OBEČNÉ / ZVLÁŠTNÍ OCHRANY	
Obecná ochrana přírody a krajiny. ► část druhá ZoOPK	Zvláště chráněná část přírody dle definice v § 3 odst. 1 písm. p) ZoOPK. ► část čtvrtá ZoOPK
KOMPETENTNÍ ORGÁNY	
Orgány ochrany přírody společně s orgány územního plánování, ovšem ÚSES <u>pouze</u> vymezují a hodnotí (viz Tabulka č. 2). ► § 4 odst. 1 ZoOPK	Výhradně orgány ochrany přírody (viz Tabulka č. 2). ► část sedmá hlava první ZoOPK
OCHRANNÝ REŽIM	
<i>V ZoOPK není žádný zakotven.</i>	1) Právní úprava Natury 2000 v ZoOPK. ► část čtvrtá ZoOPK 2) Právní úprava zvláště chráněných území v ZoOPK. ► část třetí ZoOPK 3) Bližší ochranné podmínky zvláště chráněných území a činnosti vázané na souhlas u ptačích oblastí. ► § 44 odst. 2 a § 45e odst. 2 ZoOPK
FINANČNÍ PŘÍSPĚVEK	
ZoOPK neumožňuje poskytnout k provedení opatření ke zlepšování přírodního prostředí v ÚSES finanční příspěvek.	Je možné poskytnout příspěvek k péči o pozemky z důvodu ochrany přírody (tj. pro zvláště chráněná území a ptačí oblasti). ► § 68 odst. 2 (resp. § 69 odst. 1) ZoOPK
SANKCE	
Dle ZoOPK není možné uložit žádné sankce.	Dle ZoOPK lze pachatelé uložit povinnost uvedení do původního stavu nebo provedení náhradního opatření či uložit pokutu. ► část osmá ZoOPK

Tab. 2: Přehled orgánů ochrany přírody se společnými kompetencemi k ÚSES a soustavě Natura 2000

Přehled orgánů ochrany přírody se společnými kompetencemi k ÚSES a soustavě Natura 2000	
ÚSES	Natura 2000
Obecní úřady obcí s rozšířenou působností ve svém správním obvodu nejde-li o národní park nebo chráněnou krajinnou oblast nebo jejich ochranné pásmo nebo o vojenský újezd či pozemek určený pro účely obrany státu	
Vymezují a hodnotí místní systém ekologické stability. ► § 77 odst. 2 písm. a) ZoOPK	Nemají kompetence ve vztahu k soustavě Natura 2000.
Krajské úřady ve svém správním obvodu nejde-li o národní park nebo chráněnou krajinnou oblast nebo jejich ochranné pásmo nebo o vojenský újezd či pozemek určený pro účely obrany státu.	
Vymezují a hodnotí regionální systém ekologické stability. ► § 77a odst. 3 písm. a) ZoOPK	Kompetence především ve vztahu k přírodním rezervacím, přírodním památkám a některým ptačím oblastem. ¹ ► přehled viz § 77a ZoOPK
Správy národních parků a chráněných krajinných oblastí na území národních parků, chráněných krajinných oblastí a jejich ochranných pásem nejedná-li se o vojenský újezd nebo o pozemek určený pro účely obrany státu	
Vymezují a hodnotí místní a regionální systém ekologické stability. ► § 78 odst. 1 ZoOPK	Kompetence především ve vztahu k přírodním rezervacím, přírodním památkám a některým ptačím oblastem. ² ► viz § 78 ZoOPK
Újezdní úřady pro území vojenských újezdů ³	
Vymezují a hodnotí místní systém ekologické stability. ► § 78a odst. 1 ZoOPK	Kompetence obcí s rozšířenou působností, krajů a správ vyjma činností patřících do působnosti Ministerstva obrany. ► § 78a odst. 1 ZoOPK
Ministerstvo obrany pro území vojenských újezdů	
Vymezuje a hodnotí regionální systém ekologické stability. ► § 78a odst. 2 písm. b) ZoOPK	Kompetence ve vztahu k přírodním rezervacím a přírodním památkám. ► viz § 78a odst. 2 ZoOPK
Ministerstvo životního prostředí na území celé České republiky (včetně toho, že vystupuje jako orgán ochrany přírody i pro pozemky určené pro účely obrany státu) ⁴	
Provádí vymezení a hodnocení nadregionálního systému ekologické stability. ► § 79 odst. 3 písm. a) ZoOPK	Kompetence především ve vztahu k národním přírodním rezervacím a národním přírodním památkám. ► viz § 79 ZoOPK